

**ВАСИЛЬ СТУС: ЖИТТЯ, ІДЕОЛОГІЯ, ТВОРЧІСТЬ,
СОЦІОПОЛІТИЧНИЙ І ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНТЕКСТ**

**Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої вшануванню пам'яті відомого українського поета,
перекладача, літературознавця і правозахисника**

(Вінниця, 20–21 квітня 2018 р.)

Вінниця 2018

ЗМІСТ

Василь Стус і дисидентський рух: історичний, політичний та правовий виміри

<i>Амелічева Л. П.</i> Напрями сучасної правозахисної діяльності профспілок під впливом концепції гідної праці	8
<i>Безверхий О. С., Пірус Т. П.</i> Релігійні погляди Василя Стуса	13
<i>Кіпень В. П.</i> Василь Стус – terra incognita радянської доби	17
<i>Кокорський В. Ф.</i> Дисидентство Василя Стуса у світлі концепції влади М. Фуко	21
<i>Мартинюк О. В.</i> Історико-правовий аналіз ст. 56 кримінального кодексу УРСР 1960 року	26
<i>Неприцька Т. І.</i> Поширення поглядів дисидентів в умовах цензури	29
<i>Окуньовська Ю. В.</i> Польський антикомуністичний рух у творчості Василя Стуса	32
<i>Павлюченко Ю. М.</i> Історико-правові аспекти діяльності Української Гельсінської групи	34
<i>Пачос Ю. В.</i> Коли ім'я зобов'язує: з традиції присвоєння імен університетам	39
<i>Пятницькова І. В.</i> Дослідження життєвого шляху Василя Стуса в історіографії	42
<i>Польовий М. А.</i> Доля дисидентського руху в СРСР з точки зору синергетичної моделі суспільного розвитку	45
<i>Турченко О. Г.</i> Безпека як умова існування людини	47
<i>Чальцева О. М.</i> Дисидентство як політичний протест	51

Художня творчість Василя Стуса: семантика, підтекст і смислотворення

<i>Жулинський М. Г.</i> Василь Стус: гідність і честь	54
<i>Стус Д. В.</i> Становлення поета	57
<i>Тарнашинська Л. Б.</i> «серцем навстіж відкритим сторч головою»: філософія серця Василя Стуса	59
<i>Бурлака Г. М.</i> Реінкарнація тексту: з досвіду публікації збірки Василя Стуса «Час творчості»	62
<i>Кучеренко С. В.</i> Життєтворці: Юрій Липа та Василь Стус	65
<i>Просалова В. А.</i> «За мною Київ тягнеться у снах...»: поетика художнього простору у збірці Василя Стуса «Палімпсести»	70

Сабельникова Т. М. Образи національної архаїки в поетичному контексті Василя Стуса	75
Цепкало Т. О. Міфологічна символіка астральних образів у поезії Василя Стуса.....	79
Антонюк О. В. Репрезентація повсякденності у збірці Василя Стуса «Зимові дерева»	82
Біляцька В. П. Ранні літературно-критичні студії Василя Стуса	85
Бородіца С. В. Поетика контрастів у творчості В. Стуса.....	90
Соловей О. Є. «Над осіннім озером» Василя Стуса: наближення і відлуння.....	94
Супрун Л. В., Супрун В. М. Національний дискурс епістолярної творчості Василя Стуса	101
Урсані Н. М. Художня своєрідність жіночих образів у ліриці Василя Стуса.....	103

Василь Стус як текст: порівняльний, герменевтичний, психологічний аспекти

Пуніна О. В. Творча індивідуальність письменника в документальній кінотрилогії «Просвітлої дороги свічка чорна. Пам'яті Василя Стуса»	108
Райбедюк Г. Б. Василь Стус та Ірина Калинець: грані взаєморецепції.....	113
Тарануха Є. В. Етичні виміри життєтворчості В. Стуса	118
Шаф О. В. Концептуальність материнської фігури в ліриці Василя Стуса: психоаналітичний ракурс.....	121
Бігун-Івасюк Л. Проблема рецепції німецькомовними авторами феномену Василя Стуса.....	127
Глушковецька Н. А. Василь Стус про творчий доробок російських письменників-сучасників: епістолярний дискурс	132
Дубова І. О. Фольклоризм творчості Василя Стуса.....	137
Дудник Н. В. Мотив стусового «самообожнювання» в дитячій книзі Тані Стус «Де Ойра?»	139
Жилін М. В. Рецепція творчості Василя Стуса в Польщі (початковий етап)	143
Зеленька І. А., Крупка В. П. Василь Стус, Тарас Мельничук, Володимир Забаштанський: інтерпретація України	148
Томчук О. Ф. Творчі постаті київських неокласиків у рецепції Василя Стуса.....	153
Григошкіна Я. В. Перекладацька діяльність Василя Стуса	157
Калмикова М. В. Творчість Василя Стуса в контексті нової української школи	163

<i>Омелянчик Т. Г.</i> Він в смерті з рідним краєм поріднився... ..	167
<i>Мартинчук І. І.</i> Дидактичні засади вивчення постаті Василя Стуса в загальноосвітній школі	168

Мовний світ Василя Стуса

<i>Аксьонова І. О.</i> Функційні вияви синтаксичних конкретизаторів в ідіостилі Василя Стуса	174
<i>Борецький В. В.</i> Словотвірна модифікація дієслівної семантики як елемент поетичного ідіостилю Василя Стуса	176
<i>Бортун К. О.</i> Лексеми з модальним значенням імперативності в ідіостилі Василя Стуса.....	181
<i>Василевич І.</i> Духовно-моральний потенціал творчості Василя Стуса.....	184
<i>Домрачева І. Р.</i> Статус питальних конструкцій у мовленнєвому просторі Василя Стуса	187
<i>Загнітко А. П.</i> Мовносоціумний портрет лінгвоперсони Василя Стуса: дієслівно-категорійний вимір	192
<i>Коваль Л. М.</i> Поетичний синтаксис збірки Василя Стуса «Палімпсести»	199
<i>Оліфіренко Л. В.</i> Художньо-естетична майстерність мови Василя Стуса	205
<i>Островська Л. С.</i> Розмежування односкладних і двоскладних структур залежно від інтонаційних характеристик (на матеріалі поезії Василя Стуса)	210
<i>Святошенко Т. Г.</i> Метафоричні образи в поезіях Василя Стуса	215

Спогади

<i>Овсієнко В. В.</i> Різдво Василя Стуса.....	221
<i>Довгань М. К.</i> А світ – нехай святиться (Пам'яті Василя Стуса).....	226

2. Дзюба І. Різьбяр власного духу (Василь Стус). У кн.: З криниці літ: у 3 т. Київ : ВЦ «Києво-Могилянська академія», 2007. Т. 3 : Літературні портрети; Дніпровський меридіан; Зі спогадів. С. 602–629.
3. Рильський М. Троянди й виноград. Далекі небосхили. Київ : Дніпро, 1959. 126 с.
4. Рубчак Б. Перемога над прірвою: Про поезію Василя Стуса. *Сучасність*. 1983. № 10. С. 52–83.
5. Стус В. Поезія третьої весни. У кн.: Твори : у 4 т. 6 кн. Львів : Просвіта, 1994–1999. Т. 4. Повісті та оповідання. Незакінчені твори. Сценарії. Літературна критика. Заяви, публіцистичні листи та звернення. З таборового зошита. 1994. С. 160–164.
6. Стус В. Твори: у 4 т. 6 кн. Львів : Просвіта, 1994–1999. Т. 6 (додатковий). Кн. 1. Листи до рідних. Львів : Просвіта, 1997. 495 с.
7. Стус В. Твори: у 4 т. 6 кн. Львів : Просвіта, 1994–1999. Т. 1. Кн. 2. Поетичні твори, що не ввійшли до збірок (1958–1971). Львів : Просвіта, 1994. 495 с.
8. Тарнашинська Л. Імператив ширості в художньо-естетичній парадигмі Івана Франка та його інтерпретація Василем Стусом. У кн.: Тарнашинська Л. Презумпція Могилянська академія», 2008. С. 71–83.

Бородіца С. В.
(м. Тернопіль)

ПОЕТИКА КОНТРАСТІВ У ТВОРЧОСТІ В. СТУСА

У ґрунтовній студії «Феномен Стуса» М. Коцюбинська наголошувала, що «сила поезії Стуса, її здатність зворушити глибинні шари свідомості читача ... – в майстерному опануванні того, що Потебня називав внутрішньою формою слова, в умінні віднайти різні смислові шари й глибоко заховані асоціативні зв'язки, символічне підґрунтя слова й образу» [1, с. 112]. Поетична творчість В. Стуса розмикає межі традиційної естетики. Її особливість – у техніці контрасту як основному принципі зображення дійсності. Це, у свою чергу, свідчить про модерний національний світогляд митця (духовна незалежність, культ особистості, активний патріотизм, стоїчний героїзм, життєствердний гуманізм, високий інтелектуалізм, культуротворчість та ін.).

Поезії «Горить гора. Горить і ліс, і небо...», «З ціложиттєвого ждання...», «Бринить космічна музика струмка...», «Украдене сонце зизить схарапудженим оком...» та ін. прочитуються як розгорнуті антитези. Вони концептуалізують антитетичність світосприйняття, а отже й художнього світу автора:

Рознапрямкована глуха душе!
Затиснутій минулим і майбутнім,
тобі ані знайтись, ні загубитись –
ти мого тіла яро-чорна тінь.
Летиш на відстані од мене, вабиш
подобою святого мого лиха,
перед яким в блаженному знесиллі
ти колінкуєш, ніби вічний раб:
ніяк не виблагаєш поєднання
душі із тілом, радості – з журбою,
життя зі смертю, неба із землею... [3, с. 178].

У поезії В. Стуса, насамперед у збірці «Палімпсести», наростає протистояння бінарних опозицій «тутешнє пекло – тамтешній рай» («Поранок був схожий на вишню досвітню...») [3, с. 257], загострюється конфронтація з тоталітарною системою:

Бо нас ніколи так і не було,
ми виросли між небом і землею [3, с. 187].

«Великий поет з оголеними нервами» [2, с. 316] тонко відчуває і болюче реагує на «космічний дуалізм», оскільки хаос (зло) впевнено долає та поглинає гармонію (добро). Про це переконливо пише Г. Яструбецька: «У В. Стуса універсальній парі “Добро – Зло” відповідає індивідуальна “роздрібненість – цілість”. Роздрібненість, розпорошеність (скалки, сколки, відбитки, віддзеркалення, відблиски тощо) – це Зло. Синкретизм, гармонія – Добро» [6, с. 35]. Такий дисонанс до певної міри зумовлюється бароковим мисленням автора: фарсова модель дійсності конструюється за допомогою прийому антитези, що увиразнює її трагічний підтекст:

Колись Ісусом мудрий був Іуда
і став Іудою Ісус Христос [3, с. 190].

В. Стус зіставив дві протилежні стихії – трагічну і фарсову, послідовно засвідчуючи антиномічність свого творчого мислення і художнього методу: «Ми, Господи Боже, давно вже ошукані віком, знебули, / заживши, як блазні, прикраси – тернового твого вінця» [3, с. 203]; «Стенаються в герці скажені сини України, / той з ордами бродить, а той накликає москву, / заллялися кров'ю всі очі пророчі» [3, с. 283]. Попри це митець все ж намагається тримати рівновагу – внутрішню, моральну, етичну – у собі і світі, а отже, бути цілісним, рівновеликим, самозбереженим:

Розпросторся, душе моя,
на чотири татамі
і не кулься од нагая
і не крийся руками.
Хай у тебе є дві межі,
та середина – справжня [3, с. 289],
або:

Одна гора – зима, а друга – літо,
а я стою, мов осінь, – посеред [3, с. 230].

У критичній студії «[Про поезію Віктора Кордуна]» В. Стус мислив антиномії «звичними характеристиками індивідуальності» [4, с. 365], наголосивши, що саме втрата базових антиномій (добро-зло, правда-кривда, моральне-аморальне, високе-низьке, прекрасне-потворне, світло-темнота та ін.) «переінакшує всю звичну систему соціального буття, вона, ця втрата, свідчить про занепад біологічної вітальності...» [4, с. 365]. Тому автор категорично відкинув ганебні «самовтечу-самозгортання-самознищення»:

Впаду – і знову підведусь,
на ліктях підведусь [3, с. 236],
чи:
На всерозхресті люті і жаху,
на всепрозрінні смертного скрику
дай, Україно, чесного шляху,
дай, Україно, гордого лику [3, с. 215].

В. Стус намагався поєднати і формальні (світло-тінь, радість-горе, біле-чорне тощо) і смислові контрасти (вічність і мить, духовність і ницість та ін.), але, зрозуміло, що в час радянського апокаліпсису це було неможливо, тому часто він моделював художні образи за оксюморонною структурною схемою, як, наприклад: «Благослови ж далеку / дорогу – ту, котрої не збагнуть, / але котрою біди йдуть щасливі...» [3, с. 188], «Цей цвинтар галактик, цей безмір лунких вертикальних / кладовищ / мерців ненароджених...» [3, с. 202], «довкола – скрем'янілі зойки, / постигли обрії безокі, / ми в падолі живих могил» [3, с. 211] та ін. Парадоксальне поєднання протилежностей у поетичних текстах митця витворює авторську систему «дисонансної гармонії» (за музичною теорією), де, на думку Г. Яструбецької, домінують біблійні контрапункти (Божий суд, Воскресіння, господня Любов, Жертва, повернення блудного сина) [6, с. 36]. Межові душевні стани ліричного героя,

які часто накладаються, взаємозаперечуються, зіставляються, прочитуються крізь призму мінору-мажору вільного контрапункту:

... Рушаться світи,
і суходіл міліє. Скільки щему
у грудях варіює вічну тему,
що легше вмерти, аніж досягти
погребні співи. Господи, подай
недугому високу допомогу –
нехай я віднайду собі дорогу
для мужнього конання [3, с. 235].

У трактаті «Із секретів поетичної творчості» І. Франко обґрунтував виняткову роль художнього контрасту як естетичної категорії: «Що чинить маляр, кладучи на малюнку близько одну коло другої дві плями різних кольорів, що стоять далеко один від одного в шкалі барв, те саме досягає поет, шарпаючи в відповіднім місці нашу уяву від звичайного асоціативного ряду до незвичайного або просто супротивного. Се діється особливо в тих творах, де темою є мішані чуття, драматичні ситуації, сильні людські афекти та пристрасті» [5, с. 67]. У цьому контексті В. Стус є визнаним майстром «одного з наймогутніших способів поетичного малювання – контрасту» [5, с. 67]. Його поезія твориться «на гребені зіткнення, єдності протилежностей, примирення, здавалося б, полярностей: з одного боку – несамовиті екстази й нагнітання, буяння поетичної експресії; з другого – розважлива філософська заглибленість, відображення у формах життя, конкретика дійсності, її жива плоть, “ваговита дозрілість речей”...» [1, с. 113], що дозволяє її вписати у світовий поетичний дискурс.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коцюбинська М. Мої обрії: у 2 т. Київ : Дух і літера, 2004. Т. 2. 386 с.
2. Сверстюк Є. Не мир, а меч: есеї. Луцьк : Терен, 2008. 500 с.
3. Стус В. Вибрані твори / упор. Д. Стус. Київ : Смолоскип, 2012. 872 с.
4. Стус В. [Про поезію Віктора Кордуна]. У кн.: Стус В. Твори: у 4 т. 6-ти кн. Т. 4. Львів : Просвіта, 1994. С. 361–368.
5. Франко І. Із секретів поетичної творчості. У кн.: Франко І. Зібрання творів: у 50 т. Т. 31. Київ : Наукова думка, 1981. С. 45–119.
6. Яструбецька Г. Концепція збірки «Палімпсести» В. Стуса. *Слово і Час*. 2010. № 9. С. 30–38.